



## Književna poročila.

**Iv. Cankar: Hlapci.** Drama v petih aktih. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1910. 8°. 79 str. (Broš. 2 K, vez. 3 K.)

Marsikdo je dvomil in menda še dvomi o dramatiku Cankarju. Ni je namreč napake, ki bi se njegovim dramam ne bila očitala: manjka jim enotnosti motiva in dramskega zapletka, vsebinska zveza je zelo rahla ali pa je sploh ni, meglenosti ne preženejo niti iz njegovih krogov inspirirani komentariji, njegova satira je pretirana, bolj podobna donkišotstvu nego resnemu boju za ideje, premalo je vonja po domači grudi itd. Vsi ti kritiki so doživeli zaslužen zadoščenje: Cankar se je namreč poboljšal! Prav res, vsaj omenjenih glavnih grehov pri najboljši volji zastonj iščemo v najnovejši njegovi drami. Kakor izklesan stoji pred nami glavni junak, njegova usoda se razvija natančno po priznanih pravilih, gre kakor cesarska cesta, dviga se do vidnega viška v tretjem aktu, se v četrtem zaobrne in nato se spušča do katastrofe v petem. Vsebina pa je tako preprosta, da jo brez komentarja razume vsak, kdor le količkaj s pridom čita naše dnevno časopisje. Tudi osebe in razmere niso „plod bolne domišljije“, temveč so realne, domače — da bi tako ne bile!

Vzlic temu se bojimo, da bo ta drama zopet „literaren dogodek“. Cankar je namreč zopet posegel v sršenovo gnezdo, ali kakor se utegnejo drugi izraziti, visoko je zavihljal bič in opleta ž njim neusmiljeno na vse strani. To je sicer že njegova navada, tudi „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“ je baje strupena satira; toda kaj nas skrbijo umetniške in literarne razmere! Sam naj gleda, kogar se take stvari tičejo! Politika je pa vse kaj drugega; tu je marsikdo zelo, zelo občutljiv. Ko bi še bila tista visoka politika, naj bi že bilo; toda Cankar se je spravil na domačo, pristno slovensko politiko, kakor se prede pred našimi očmi. To je torej vsekakor zelo kočljivo polje, zato bomo doživeli isto kakor pri igri „Za narodov blagor“: gledali jo bodo skozi politične naočnike in drug na drugega kazali. In Cankar je že poskrbel, da lete udarci na obe strani, dočim je svoj lastni politični nazor le od daleč namignil.

Obe igri, „Za narodov blagor“ in „Hlapci“, imata snov v političnih razmerah in ni težko najti med njima ožje zveze. Tam je Cankar bičal vso propalost in koristolovstvo vodilnih politikov, ki pravijo, narod smo mi, in ki zahtevajo, da se naj ljudstvo deli v sovražne tabore, če se oni med seboj o svojih koristih spro. Tu pa odgovarja na vprašanje: odkod prihaja, da se taki voditelji tako lahko igrajo z narodom? Zato, pravi, ker obstoji narod iz samih hlapcev, ali kakor je že Cankarjev Sčuka povedal, da imamo narod, ki caplja na različnih uzdah, ki je naprodaj za groš, za uslužen smehlaj! Široke mase, ne izvzemši inteligentov, ali pa celo v prvi vrsti ti nimajo narodno nobenega političnega prepričanja ali pa ga po potrebi menjajo, kakor zasukne vetrec, prodajajo ga, eden za skledo žgancev, drugi za tolsto kračo.

Vso to politično neznajnost in nemoralno in brezuspešnost kakšnega odpora je spravil Cankar v „Hlapcih“ na oder in ni je nianse, ki bi je njegov izborni aparat ne bil ujel.

Najugodnejša prilika, opazovati vso to gnusno telovadbo, ko se ljudje, ki so hodili po nogah, postavljajo na glavo, je za časa političnega preobrata po nepriča-

kovanem izidu volitev. Poprej naprednjaki, da so še lani zaprli okna ob rešnji procesiji (župan), pri volitvah polni zmagozavesti, da stavijo deset litrov in pijejo tri dni od same navdušenosti (učitelj Komar), očitajo mlačnost in malobrižnost drugim (učitelju Jermanu), ki dobro vidijo vso brezpomembnost takih volitev — „narod si bo pisal sodbo sam; ne frak mu je ne bo in ne talar!“ (str. 3) — neusmiljeno zmerjajo za mežnarja onega (učitelj Hvastja), ki je z mladostjo vred izgubil svoje prepričanje, sedaj v starosti pa z ozirom na ljubi kruh se raje oklenil župnika: komaj pa izvedo, da so volitve uspele vse črno, so trenutek poparjeni, kmalu pa se jim zdi ta rezultat neizogiben, naraven, popolnoma v redu, vsega uvaževanja vreden. Kupijo si paternoštre, gredo k sveti spovedi (učiteljica Minka), trebijo knjižnico pohujšljivih knjig, klanjajo se v špalirju župniku in gredo k njemu na večerjo. Prej zaničevane „mežnarje“ prosijo sedaj na kolenih odpuščanja, sumničijo pa one (Jermana), ki se jim gnusi ta neznačajnost in ostanejo neupognjeni. Zmaga se seve temeljito izrabi; vsa fara je kakor laškega vina pijana in gorje posameznikom, ki se „volji ljudstva“ ne uklonijo! Od vseh strani se pritiska nanje, vse prejšnje „blodnje“ so jim odpuščene, če obljubijo, se političnim razmeram primerno „razviti“, vsaj na zunaj; če nič ne pomaga, se jim da razumeti, da so le hlapci, za katere so še vedno biriči na svetu, in končno se te grožnje tudi izpolnijo. Vsak boj je brezupen in neusmiljen poraz je neizogiben. Kajti za časa protireformacije „so v naših krajih pobili polovico poštenih ljudi, druga polovica pa je pobegnila. Kar je ostalo, je bila smrdljiva drhál. In mi smo vnuki svojih dedov“ (str. 33). Na bolje se bo obrnilo šele takrat, „kadar se vzbudi v hlapcih gospod, v sužnjih kralj“... kadar ne bo več „naroda“, kadar bodo samo ljudje, sami svoji, predrzni in ponosni... „kralji v cunjah!“ („Za narodov blagor“ str. 84.) Ista misel je simbolično izražena v „Hlapcih“ (str. 77). Jerman pogleda roko kovača Kalandra: „Za dve moji! Ta roka bo kovala svet... Ne, jaz ne bom več zboroval. Vi, ki imate v srcu mladost in v pesti moč, vi glejte! Ob vaših plečih bo slonelo življenje, moja so odpovedala... star sem in zaspan...“

Celo dejanje je osredotočeno okrog učitelja Jermana, ki je sklenil, „iz hlapcev narediti ljudi“, toda je ta poskus skoro z življenjem poplačal. Da bi poskusil še enkrat, za to ni imel dovolj moči, preveč so ga razni udarci potrli, prevelik je bil njegov gnus nad temi hlapci. — Ostra karakterizacija oseb, par izbornih tipov in efektnih prizorov morajo drami tudi na odru zagotoviti popoln uspeh.

*Dr. A. Dolar.*

**Časopis za zgodovino in narodopisje.** Izdaje Zgodovinsko društvo v Mariboru.

6. letnik, 3.—4. snopič.

Dočim sta prvi dve številki tega letnika prinesli dva težka in obsežna članka, je ta številka mnogo bolj pisana in raznovrstna. Dr. Stegenšek piše „o gotških freskah pri Sv. Mohorju na Kozjaku“, dr. Kovačič pa podaja odlomek „iz prazgodovine središkega trga“. Prvi spis je zanimiv donesek o naši provincijalni umetnosti v 15. stol., drugi pa je odlomek iz velike monografije „Zgodovina središkega trga“, ki jo je na poziv te narodne občine napisal prof. dr. Kovačič in izdalo mariborsko Zgodovinsko društvo. V tem spisu dokazuje pisatelj nepretrgano vez v zgodovini Središča od Rimcev do naših dni. Če bo obveljalo, da se je ohranilo rimsko ime „Curta“ v današnjem krajevnem imenu „Krták“, bo to vsekakor zanimivo. Novi sta razlagi imen „Središče“ in „Polstrau“, med katerimi bo zadnja obveljala. — Urednik „Časopisa“, prof. Kaspret, prinaša zopet „slovarske drobtinice, nabrane iz starih urbarjev, aktov in listin“, ki osvetljujejo mnogo podrobnosti iz naše